

Sygn. akt II Ca 582/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 listopada 2015 r.

Sąd Okręgowy w Legnicy II Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący: SSO Jolanta Pratkowiecka (spraw.)

Sędziowie: SO Elżbieta Hallada

SO Sylwia Kornatowicz

Protokolant: sekr. sąd. Małgorzata Zielińska

po rozpoznaniu w dniu 26 listopada 2015 r. w Legnicy na rozprawie

sprawy z powództwa **H. A. (1)**

przeciwko pozwanej **H. A. (2)**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Rejonowego w Złotorzy VIII Zamiejscowy Wydział Rodzinny i Nieletnich z siedzibą w J.

z dnia 22 maja 2015 r. sygn. akt VIII RC 52/15

I. zmienia zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że zasądza od pozwanej H. A. (2) na rzecz powoda H. A. (1) kwotę 500 zł (pięćset złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 24 marca 2015 roku, oddalając powództwo w pozostałym zakresie oraz zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 25 zł tytułem zwrotu kosztów procesu;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. zasądza od powoda na rzecz pozwanej kwotę 225 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód H. A. (1) wniósł o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanej H. A. (2) kwoty 5.000 zł wraz z odsetkami ustawowymi i kosztami procesu. Na uzasadnienie żądania podał, że po rozwodzie był zobowiązany wobec byłej żony do alimentów w kwocie po 500 zł miesięcznie. Ten obowiązek ustał z dniem od 1 marca 2014 r. w oparciu o prawomocny wyrok sądu z dnia 11 czerwca 2014 r. Jednak alimenty były nadal ściągane przez komornika aż do grudnia 2014 roku. Łączna kwota wypłaconych pozwanej, a nienależnych alimentów, za okres od marca do grudnia 2014r. wyniosła 5.000 zł. Zdaniem powoda, pozwana miała świadomość nienależności świadczenia, bowiem od marca 2014r. otrzymywała dwa świadczenia emerytalne, jedno z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, drugie – zagraniczne z USA. Jako podstawę prawną swojego roszczenia powód wskazał przepisy o świadczeniu nienależnym, albowiem pozwana do chwili obecnej nie zwróciła bezpodstawnie uzyskanych od niego środków pieniężnych.

Sąd Rejonowy w Złotorzy VIII Zamiejscowy Wydział Rodzinny i Nieletnich z siedzibą w J. wyrokiem z dnia 22 maja 2015 roku uwzględnił w całości powództwo, a zasądzoną należność rozłożył na 20 równych rat, każda po 250 zł płatnych miesięcznie. Nadto obciążył pozwaną kosztami procesu.

Sąd I instancji ustalił m.in., że wyrokiem z dnia 22 września 2008r., sygn. akt I RC 2012/06 Sąd Okręgowy w Legnicy orzekł rozwód stron z wyłącznej winy powoda. W oparciu o wyrok zaoczny z dnia 14 listopada 2011r. pozwana uzyskała prawo do świadczeń alimentacyjnych od byłego męża w kwocie po 500 zł miesięcznie. Pozwem z dnia 26 kwietnia 2013r. powód wniósł o ustalenie, że jego obowiązek alimentacyjny wygasł. Powództwo zostało oddalone wyrokiem z dnia 7 października 2013 roku.

W dniu 10 stycznia 2014r. powód ponownie wniósł o ustalenie, że jego obowiązek alimentacyjny względem byłej żony wygasł. Odpis pozwu w tej sprawie pozwana otrzymała 10 stycznia 2014r., a w trakcie postępowania sądowego przyznała, że od marca 2014r. nabyła prawo do zredukowanej emerytury zagranicznej w kwocie 118 USD.

Sąd Rejonowy w Złotorzy VIII Zamiejscowy Wydział Rodzinny i Nieletnich z siedzibą w J. wyrokiem z dnia 11 czerwca 2014r., sygn. akt VIII RC 334/13 ustalił, że obowiązek alimentacyjny powoda wobec pozwanej wygasł z dniem 1 marca 2014r., kiedy to pozwana, oprócz pobieranej emerytury krajowej w kwocie 679,63 zł, nabyła prawo do świadczenia emerytalnego z USA w wysokości 118 USD. Apelacja pozwanej od powyższego orzeczenia została oddalona przez Sąd Okręgowy w Legnicy wyrokiem z dnia 27 listopad 2014r. Alimenty były egzekwowane od powoda w drodze egzekucji komorniczej i wypłacane pozwanej do grudnia 2014 roku. Łącznie od marca 2014 roku do grudnia 2014 roku została wyegzekwowana kwota 5000 zł.

Sąd I instancji ustalił również, że pozwana po otrzymaniu odpisu pozwu o stwierdzenie wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego, liczyła się z tym, że z uwagi na uzyskanie prawa do zagranicznego świadczenia emerytalnego, alimenty należne od powoda mogą zostać obniżone. Środki pieniężne pochodzące z alimentów od byłego męża wypłacone za okres od marca do grudnia 2014r. pozwana wydała na bieżące potrzeby.

Obecnie pozwana uzyskuje 716,96 zł emerytury krajowej i 120 USD emerytury zagranicznej, co daje łączny dochód w wysokości około 1060 zł miesięcznie. Prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe, od 2011r. leczy się w związku ze zdiagnozowanym nowotworem pęcherza. Wspólnie z powodem jest współwłaścicielką mieszkania, które stanowi przedmiot sądowego podziału majątku. Nie posiada oszczędności, korzysta z pomocy finansowej dzieci.

Z kolei powód liczy 68 lat. Otrzymuje emeryturę w kwocie 1.140 zł miesięcznie. Nadal świadczy usługi w zakresie przewozu osób. Przychód z tej działalności wynosi około 1.500 zł brutto miesięcznie, jednak przeważająca część tej kwoty stanowią koszty jej uzyskania. Ponadto powód.

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd I instancji uznał że powództwo zasługuje na uwzględnienie. Zdaniem tego Sądu, pozwana winna liczyć się z obowiązkiem zwrotu wypłaconych jej świadczeń alimentacyjnych, poczynając od dnia 1 marca 2014 roku, tj. od dnia, w którym otrzymała prawo do dodatkowego zagranicznego oświadczenia emerytalnego w kwocie 118 USD. Pomimo tego pozwana aż do grudnia 2014 roku nadal egzekwowała zasądzone na jej rzecz alimenty. Sąd Rejonowy powołał się na zeznania pozwanej, która przyznała, że po otrzymaniu zagranicznego świadczenia emerytalnego liczyła się z tym, że wysokości należnych jej od powoda alimentów może zostać zmniejszona. Świadomość pozwanej co do zaistnienia istotnej zmiany okoliczności, w połączeniu z faktem, że w styczniu 2014r. otrzymała pozew, w którym były mąż domagał się stwierdzenia wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego, skutkowało – zdaniem Sądu I instancji - że pozwanej można było postawić zarzut powinności liczenia się z obowiązkiem zwrotu świadczeń alimentacyjnych już od dnia 1 marca 2014 roku. Z tych względów Sąd Rejonowy uznał powództwa za zasadne w całości, a jako podstawę prawną rozstrzygnięcia powołał przepis art. 405 k.c. w związku z art. 410 k.c. oraz w art. 409 k.c. Mając na uwadze trudną sytuację finansową i zdrowotną pozwanej w oparciu o art. 320 k.p.c. rozłożył zasądzone świadczenie na 20 miesięcznych rat.

W apelacji pozwana zarzuciła powyższemu wyrokowi naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 409 k.c. i art. 411 pkt 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię. W uzasadnieniu apelacji pozwana podkreśliła brak okoliczności wskazujących na powinności zwrotu nienależnego świadczenia, a ponadto podniosła, że otrzymane przez nią alimenty za okres od marca do grudnia 2014r. czynią zadość zasadom współżycia społecznego. Stąd też na podstawie art. 411 pkt 2 k.c. powód nie może już żądać ich zwrotu.

W odpowiedzi powód wniósł o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie na jego rzecz od pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna w przeważającej części.

Zgodzić należy się z Sądem Rejonowym, że dochodzona pozwem kwota 5.000 zł, stanowiąca równowartość rat alimentacyjnych przekazanych pozwanej w okresie od marca 2014r. do grudnia 2014r. stanowiła świadczenie nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. Mianowicie, w dniu 27 listopada 2014r. w związku oddaleniem apelacji pozwanej od wyroku ustalającego wygaśnięcie z dniem 1 marca 2014r. obowiązku alimentacyjnego powoda, odpadła podstawa prawna należnego pozwanej świadczenia alimentacyjnego.

Jednak uwzględniając powództwo w całości Sąd I instancji naruszył przepis art. 409 k.c.

Zgodnie z art. 410 § 1 k.c. do świadczenia nienależnego stosuje się przepisy art. 405 – 409 k.c. o bezpodstawnym wzbogaceniu. Przepis art. 409 k.c. stanowi, że obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien się liczyć z obowiązkiem zwrotu.

W rozpoznawanej sprawie poza sporem jest, że pozwana zużyła na własne potrzeby alimenty przekazane jej przez powoda w okresie od marca do grudnia 2014r. Pozostaje więc zasadnicze pytanie, czy zużywając przedmiotowe środki finansowe powinna była liczyć się z obowiązkiem ich zwrotu.

Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że taka powinność dotyczyła alimentów przekazanych pozwanej 8 grudnia 2014r., skoro 27 listopada 2014r. uprawomocnił się wyrok sądu pierwszej instancji ustalający wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego powoda. Pozwana zdawała sobie sprawę ze znaczenia takiego wyroku, a złożenie przez nią wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego dopiero w dniu 22 grudnia 2014r. spowodowało, że za grudzień 2014r. otrzymała świadczenie nienależne w kwocie 500 zł. Kwota ta podlega zwrotowi na rzecz powoda w oparciu o art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 k.c., o czym Sąd Okręgowy orzekł w punkcie I wyroku, stosownie do art. 386 § 1 k.p.c.

Co do pozostałej należności obejmującej raty alimentacyjne przekazane pozwanej do daty uprawomocnienia się wyroku stwierdzającego wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego powoda względem pozwanej, to Sąd Okręgowy uznał, że nie zaistniała przesłanka z art. 409 k.c. in fine, zobowiązująca pozwaną do zwrotu tych świadczeń. Prawidłowo ustalony przez Sąd I instancji stan faktyczny sprawy nie pozwalał bowiem na przyjęcie istnienia po stronie pozwanej powinności liczenia się z obowiązkiem zwrotu nienależnego świadczenia.

W orzecznictwie i doktrynie powinność liczenia się z obowiązkiem zwrotu utożsamiana jest ze złą wiarą w momencie wyzbycia lub utraty korzyści (por. E. Łętowska, „Bezpodstawne wzbogacenie”, 2000r., s. 135, wyrok Sądu Najwyższego z 7 sierpnia 2001r., I PKN 408/00). Pojęcie złej wiary mieści m.in. świadomość nienależności korzyści, jak również powinność takiej świadomości. Ogólnie rzecz ujmując, wzbogacony powinien liczyć się z obowiązkiem zwrotu przede wszystkim wtedy, gdy wie, że korzyść mu się nie należy, a zatem gdy zna wadliwość podstawy prawnej świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 1986r., IV PR 176/85). Tak samo należy potraktować przypadek, gdy wzbogacony jest przekonany, że korzyść mu się należy, jednak na podstawie okoliczności sprawy obiektywnie powinien liczyć się z możliwością zwrotu. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 2 marca 2010r., II PK 246/09).

W rozpoznawanej sprawie wypłacane pozwanej świadczenie alimentacyjne za okres do 27 listopada 2014r. miało swoją podstawę prawną w postaci prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Jaworze w sprawie o sygn. III RC 192/11. Natomiast wyrok ustalający wygaśnięcie z dniem 1 marca 2014r. obowiązku alimentacyjnego pozwanego uprawomocnił się dopiero 27 listopada 2014r. Należało więc rozważyć, czy pozwana, pomimo posiadania prawomocnego wyroku ustalającego na jej rzecz alimenty w kwocie 500 zł, powinna była – na podstawie wszystkich okoliczności sprawy – liczyć się z możliwością zwrotu świadczenia, i to już od 1 marca 2014r. Odpowiedź na to pytanie - świetle dowodów zgromadzonych w tej sprawie i twierdzeń pozwanej - musi być negatywna.

Po pierwsze bowiem pozwana wcale nie przewidywana, że z dniem otrzymania przez nią pierwszego świadczenia emerytalnego z USA w kwocie stanowiącej równowartość 118 USD całkowicie utraci prawo do alimentacji ze strony byłego męża. Pozwana przyznała jedynie, że liczyła się z obniżeniem świadczenia alimentacyjnego, ale nie z jego całkowitą utratą.

Sąd Okręgowy stoi również na stanowisku, że w świetle ustalonych w sprawie okoliczności faktycznych pozwana nie miała obowiązku liczenia się z możliwością zwrotu rat alimentacyjnych: po otrzymaniu świadczenia zagranicznego jej dochód był nadal niski i wynosił łącznie około 1.000 zł miesięcznie, natomiast były mąż, oprócz emerytury w kwocie około 1000 zł, prowadził działalność gospodarczą w zakresie usług przewozowych. Co więcej, obecnie pozwany nadal prowadzi tę działalność, pomimo że w sprawie o wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego deklarował jej zakończenie. Mając dodatkowo na uwadze fakt, że obowiązek alimentacyjny pozwanego był rozszerzony, bowiem rozwód został orzeczony z jego wyłącznej winy, nie sposób było oczekiwać od pozwanej, że z chwilą uzyskania stosunkowo niskiego świadczenia zagranicznego powinna była przewidywać ustanie obowiązku alimentacyjnego powoda. Przeciwnie twierdzenie prowadziłyby to sytuacji, w której uprawniony do alimentów – zanim uczyni to sąd w prawomocnym wyroku uchylającym obowiązek alimentacyjny zobowiązanego – byłby z góry zobowiązany do trafnej oceny przesłanek prawnych warunkujących uchylenie takiego obowiązku. Co do zasady taką sytuację należy wykluczyć. Uchylenie obowiązku alimentacyjnego ustalonego w wyroku lub ugodzie sadowej następuje wprawdzie na skutek zmiany okoliczności, ale skuteczność prawną uzyskuje dopiero z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o uchyleniu obowiązku alimentacyjnego (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 29 kwietnia 1994r., II CRN 25/94).

Zdaniem Sądu Okręgowego, nie może być regułą sytuacja, w której jeszcze przed uprawomocnieniem się wyroku o wygaśnięciu obowiązku alimentacyjnego osoba dotychczas uprawniona powinna liczyć się z obowiązkiem zwrotu wyegzekwowanych na jej rzecz na podstawie tytułu egzekucyjnego alimentów. Tego typu teza nie wynika z przepisów prawa, nie została również postawiona w orzecznictwie czy doktrynie prawniczej. Nie można jednak wykluczyć, że dotychczas uprawnionemu do alimentacji będzie można postawić zarzut powinności liczenia się z obowiązkiem zwrotu wyegzekwowanych świadczeń (zarzut złej wiary), i to nawet za okres sprzed ogłoszenia nieprawomocnego wyroku uchylającego obowiązek alimentacyjny zobowiązanego. W szczególności taka sytuacja będzie miała miejsce wówczas, gdy okoliczności sprawy ponad wszelką wątpliwość wskazują, że świadczenie alimentacyjne od określonej daty już się uprawnionemu nie należało.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy takich okoliczności nie stwierdził, wręcz przeciwnie – uchylenie obowiązku alimentacyjnego pozwanego nie było oczywiste i wymagało rozważenia przez sądy obu instancji wielu dowodów i przesłanek. Dlatego też nie można było postawić pozwanej zarzutu złej wiary w momencie wyzbycia się przez nią alimentów otrzymanych do dnia uprawomocnienia się wyroku ustalającego wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego powoda.

Z przedstawionych wyżej Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i 385 k.p.c. orzekł, jak w sentencji. Stosunkowe rozdzielenie kosztów postępowania za obie instancje nastąpiło na podstawie art. 100 k.p.c., przy przyjęciu, że powództwo zostało uwzględnione w 10 %, zaś apelacja pozwanej w 90 %.